

A VÁLLALATI ELEMZÉS TAPASZTALATAI AZ „ANÓD ÁRAMIRÁNYÍTÓ GYÁR“-BAN*

A statisztika fegyver, sokoldalú és éles fegyver, a szocializmus építésért vívott harcban.

Ahhoz, hogy ezt a feladatát az ipar területén is — a szocializmus építésének e döntő szakaszán — eredményesen ellássa, nekünk, iparstatisztikusoknak kell ezt a fegyvert vállalatvezetőink, politikai és gazdasági funkcionáriusaink kezébe adni.

Ötéves tervünk előirányzatának, valamint a beruházások összegének hatalmas felemelése is mutatja, hogy a dolgozók munkája nyomán fakadó terméktöbbletből egyre nagyobb hányadot az épülő szocialista Magyarország alapjainak megteremtésére fordítunk. Sztálinváros, Inota, Tiszalök, a Földalatti Gyorsvasút hatalmas alkotásai mellett szinte kivétel nélkül minden létesítményünk épül, bővül, korszerűsödik.

A mi üzemünk is sok milliós beruházással, új, nagyszerű műhelycsarnokot, irodaépületet, új mosdókat és öltözőket, kultúrtermet, étkezdét kap.

A *beruházási statisztika* feladata nemcsak az adatok nyilvántartása, hanem azok ismertetése azzal a céllal, hogy mozgósítson a termelés fokozására. A legutóbbi termelési értekezletre is a beruházások állásáról kellett adatokat szolgáltatni. Az elköltött összeg és a tételek felsorolása helyett elmondtam, hogy pl. az új megmunkáló gépekkel termelésünket 10—12%-kal növeltük, emelkedett a munka termelékenysége s ez lehetővé tette, hogy dolgozóink átlagkeresete 790 Ft-ról 815 Ft-ra nőtt. Az új üzembrész elkészült, s termelése feleslegessé teszi, hogy az áramirányítókat Svájcból importáljuk, cserébe élelmet adjunk, s ezzel a mi üzemünk is közvetve hozzájárul a közellátás megjavításához. Rámutattam továbbá arra, hogy a korszerű egészségvédelmi berendezések, a levegőnek higanygőzöktől való megtisztítása fokozott légcserével, a légkondicionáló berendezés, a robbanásveszély kiküszöbölésére épített központi oxigénelosztó, stb. — mind népi államunk szerető gondoskodását mutatja s ez csak ott képzelhető el, ahol a legfőbb érték az ember.

Az ezen a területen végzendő statisztikai munka egyúttal megtisztelő politikai feladat. Ezek a beruházások teremtik meg az alapját annak, hogy azokat a nagy feladatokat, amelyeket a népgazdaság tőlünk joggal elvár — teljesítsük.

Eppen ezért rendkívül fontos a tervfeladatok pontos és gyors mérése, s erre dekádankénti *termelési statisztikát* vezetünk, műhelyenkénti bontásban. A dekád-zárást követő napon ebből már látható az esetleges lemaradás.

* A Statisztikai Szemle által hirdetett pályázatra érkezett pályamű.

A szerelő és kézsre gyártó műhelyek termelését mennyiségileg, az alkatrész-gyártó és egyéb műhelyek teljesítését pedig a ledolgozott normaórák alapján mutatjuk ki. Így pl. február és március hónapokban sorozatosan előfordult, hogy az egyik főgyártmány kézsre gyártásának üteme a hónapon belül teljesen helytelen volt, mert a tíznapenkénti elkészülés februárban: 5—10—85%, márciusban: 16—4—80% volt. Jelentettük ezt vállalatunk vezetőjének, aki utasította a programirodát, hogy a szállítási határidőket a hónapon belül napokra is írja elő. Az eredményt a június, július havi teljesítés mutatta, ahol a kézsregyártás dekádonkénti százaléka májusban: 21—25—54, júniusban: 30—31—39%-ra javult.

A műhelyenkénti *tervszerűség* biztosítására a dolgozóknak kiadott felbontott tervet összesítve értékeljük ki. Ebből megállapítható volt például április 3. dekádjában, hogy az I. sz. szerelőműhelyünkben sokan nem azt a munkát végzik, amire bontott tervük van. A *tervszerűség* 66% volt. A művezetők nem tudták magukat a tervfelbontáshoz tartani, mert a műhelyekben szervezetlen volt a munka és helytelen a munkaerő-elosztás. Felhívtuk erre a termelésintézőség figyelmét és kiderült, hogy a szerelőrészleg megerősítésével ez a kapkodó munka megszűnt és a májusi 3. dekádban a *tervszerűség* már 97% volt.

Elválaszthatatlan a terv teljesítésének mérésétől a *munkaverseny* állásának vizsgálata. A teljesítésben mutatókozó eredmények visszavezethetők a mozgalmi munka javulására, mint például május hónapban, amikor a vállalók száma az összlétszám 90%-át tette ki, s az újítási mozgalom 200.000 forint feletti megtakarítást eredményezett. Feszített tervfeladatát üzemünk ekkor 105,8%-ra teljesítette, de a júniusi nem kielégítő mozgalmi munka, a versenyszellem lanygulása, a későnjövők és igazolatlan hiányzók nagy száma 95%-os tervteljesítést, azaz lemaradást hozott. A munkafegyelmi statisztika alapján vállalatvezetőségünk meghozta a kellő intézkedéseket s a későnjövők száma július első dekádjától 32 főről már 20 főre csökkent.

A tervteljesítés dekádonkénti mérése mellett rendkívül fontos a *havi áru és teljes termelés mérése*, dinamikájának vizsgálata. Az árutermelés kimunkálása a folyamatosan beérkező MEO átvételi jegyek alapján történik és annak a tárgyhó végét követő napon történő lezárása nem okoz nehézséget. Komolyabb és nagyobb felkészültséget igénylő feladat a befejezetlen és így a teljes termelés pontos mérése. Üzemünk termelési értékének majdnem 95%-át a több hónapos átfutású, erősáramú berendezések gyártása teszi ki, s így a befejezetlen termelés gyors és ellenőrizhető mérése elengedhetetlen.

Az erősáramú nehézgépgyártás a Szovietunióban is bevált módszere alapján a befejezetlen termelést a tárgyi időszakban ledolgozott produktív normaórák alapján mérjük. Az így elért órateljesítést vetítjük az eladási árra. Hibája eddig e számításnak, hogy figyelmen kívül hagyja a különböző munkafolyamatok nem azonos termelékenységet, de 1952-re már a termelékenység műhelyszinten történő mérésével ez az értékelés nagy mértékben finomodni fog.

A statisztika által kimutatott termelési értéknek a könyvelés adataival való összehasonlítására nagy figyelmet fordítunk. A ráfordításokat regisztráló könyvelés és a statisztikai adatok közötti eltérés az anyagfelhasználás különböző számbavétele miatt fordul elő. Így például júliusban a könyvelés több százezer forinttal magasabb termelési értéket mutatott ki, ami onnan

adódott, hogy nagymennyiségű, a raktárból kivételezett, de még munkába nem vett anyagot halmoztak fel a műhelyben. Ennek ellenőrzésére és megelőzésére a kulcsanyagokról és a beépítésre kerülő nagyértékű alkatrészekről a felhasználást napi anyagkivételezési táblázaton kísérjük figyelemmel és feltűnően nagymennyiségű anyagkivételezés indokoltságát azonnal megvizsgáljuk.

Az *anyagfelhasználás*, de különösen az anyagkészletek és az inkurrens készletek statisztikai kimunkálása havonta történik. Itt ismét rá kell mutatnunk a termelés egész területének a mozgalmi munkával való szoros kapcsolatára. Műszaki szerveink az inkurrens készletek felmérése, a szinesfém pótlása, a hulladékanyagok fokozott felhasználása terén nem tudtak kellő eredményt elérni, a Gazda-mozgalom kibontakozása, a dolgozók tevékeny kezdeményezése ezt szeptemberben egy csapásra megoldotta. Egész sor hulladék tárcsa és lemez került felhasználásra, a berendezés szinte valamennyi rézalkatrészét alumíniummal vagy vassal helyettesítettük. Az 1. sz. táblázat ezt szemléltetően mutatja.

1. sz. táblázat

Anyaggazdálkodás havi alakulása

		Ápr.	Máj.	Jún.	Júl.	Aug.	Szept.
Induló készlet	1000 Ft-ban	1240	881	1014	1045	1107	1230
Beszerezés	1000 "	357	450	387	463	550	512
Felhasználás	1000 "	718	317	356	401	427	499
Zárókészlet	1000 "	881	1014	1045	1107	1230	1243
Inkurrens készlet	1000 "	94	84	93	88	103	13
Hulladékfelhasználás és szinesfém megtakarítás	Ft-ban	150	55	—	280	100	3520
Szinesfém helyettesítés	"	—	—	—	25	—	957
Szinesfém helyettesítés	"	—	—	—	—	410	1550
Inkurrens készlet értékesítés	1000 Ft-ban	—	10	5	—	—	90

A Gazda-mozgalom mellett a Nazarova-, a Csutkij-mozgalom, de az egész versenymozgalmi munka eredményei mind jelentkeznek az átlagos *teljesítmény-százalékok* vizsgálatánál. A dekádelszámolást követően a darab-bérek átlagos teljesítményszázalékát tabellárisan felfektetjük, kiemelve a normia alatt teljesítőket és a túlteljesítést százalékos megoszlásban. Júniusban például a munkamódszerátadás jó lendületet vett, élenjáró dolgozóink a normát nem teljesítők több mint 80%-át bevonták a szervezett tapasztalat-cserébe, s ennek folytán a júniusi harmadik és a júliusi első dekádban a 100% alatt teljesítők száma egyharmadára csökkent. Ez a 2. sz. táblázaton látható (l. 45. old.).

A darab-bérek, de a többi bérkategória átlagos órabéré, valamint a *havi kereset* alakulását ugyancsak rendszeresen megfigyeljük. A havi átlagos keresetet egyúttal állománycsoportonként is vizsgáljuk és kimunkáljuk az átlagkereset indexének alakulását is. Ezt grafikonon vezetjük. A grafikon azt mutatja, hogy az átlagos keresetek az év folyamán majdnem valamennyi állománycsoportban csökkennek. Az erősen felfejlődő üzem azonban nagyszámú új munkavállalót állított munkába, akiknek keresete a régebbi munkavállalóknál alacsonyabb volt. Az átlagok csökkenése tehát ez esetben nem jelenti egyénenként a keresetek csökkenését.

Darabbéres teljesítés dekádonként

	Összesítés			Darabbéres			Teljesítmény %										Legjobb név, szakma %	
	Összesítés létszám	Darabbéres létszám	Darabbéres a munk. %-ában	átl. telj. %	átl. órabér	norma nem telj. % ^a	79,9	80-89,9	90-99,9	100-109,9	110-119,9	120-149,9	150-199,9	200-300	300 felett	Legrosszabb név, szakma %		
Máj. I.	44	19	43	115	4,06	11	—	1	1	9	1	4	3	—	—	Sámsondi műszerész Fehér esztergályos	186% 83%	
II.	44	19	43	113	4,15	21	1	1	2	7	1	6	1	—	—	Mészáros műszerész Tarján üvegtechnikus	157% 74%	
III.	47	18	38	103	3,72	22	3	—	1	8	2	4	—	—	—	Szelepcsényiesztergályos Uzák üvegtechnikus	131% 60%	
Jún. I.	54	28	52	101	3,92	21	2	—	4	10	4	7	1	—	—	Jobbágy műszerész Bójtai műszerész	156% 73%	
II.	56	29	52	105	3,99	21	1	2	3	13	6	2	2	—	—	Kocsis lakatos Csetényi hegesztő	175% 75%	
III.	57	30	53	113	4,0	7	—	1	1	13	6	8	1	—	—	Tóth asztalos Kárei műszerész	155% 89%	
Júl. I.	64	27	42	112	4,01	7	—	—	2	14	8	2	—	1	—	Kocsis lakatos Tarján üvegtechnikus	255% 92%	

A bérekhez hasonlóan állománycsoportonként regisztráljuk a létszám alakulását is, feltüntetve mellette a létszámterv adatait. A munkaügyi osztállyal való szoros kapcsolat megteremtése fontos, mert a tervszerű munkaerőgazdálkodás azon keresztül biztosítható és mód van az esetleges túllépések azonnali felfedésére és kijavítására. Április hónapban például a tervszerűtlen munkaerőfelvétel miatt a hegesztőműhely végig segédmunkás nélkül dolgozott, a hegesztők száma és szakképzettsége sem volt kielégítő s ez több ezer forintos selejtnek vált okozójává, s egyúttal a műhely tervszerűségét is erősen lerontotta. A munkaerők helyes beosztása és beállítása folytán a helyzet májusra lényegesen megjavult s az üzem selejtszázaléka is az átlagos szint alatt volt.

Ezzel a statisztika elsődleges alapadatainak feldolgozását és értékelését nagyjából letárgyaltuk és rátérhetünk a termelékenység, a gazdaságosság, az adatok összefüggésének, kapcsolatának mélyebb vizsgálatára.

Ötéves tervünk teljesítésének döntő feltétele, hogy megvalósítsuk a marxizmus-leninizmus egyik alaptételét, mely szerint: „A szocialista társadalmi rend csak akkor győzheti le a kapitalista társadalmat, ha a munka termelékenységének magasabb színvonalát képes megvalósítani“. Ez azt jelenti, hogy nekünk, iparstatisztikusoknak a termelékenység mérése, elemzése területén aiapos és eredményes munkát kell végeznünk.

Nem lehet azonban számunkra közömbös, az sem, hogy a termelés emelkedésének üteme hogyan függ össze a beralap felhasználásával, az átlagkeresetek változásával.

Szocialista gazdaságunk törvényszerűsége, hogy a bérek egyenletes növekedésének a dolgozók életszínvonalának állandó javulását kell eredményeznie, vagyis a beralap emelkedése haladja meg az órafelhasználás

emelkedését. A termelés színvonalának növekedése azonban meg kell, hogy haladja a bérek növekedésének szintjét.

A 100 forint munkabérre eső termelési érték megmutatja a beralap-felhasználás gazdaságosságát, de a mutató vizsgálatánál ki kell szűrni a a fizetett ünnepnapi torzítását. Ugyanezt az összefüggést az egy főre eső termelési érték és az egy főre eső átlagkeresetek viszonya is kifejezi s ez az év III. negyedében nagyon figyelemreméltó fejlődést mutatott üzemünk viszonylatában.

A legösszetettebb munkaügyi mutató a 100 forint összbérrre eső termelési érték, az üzem rentabilitási mutatója. Alakulására kihat az előbb tárgyalt termelékenységi mutatók mellett az összes állománycsoport bérfelhasználása. A mutató az üzem egész munkájáról ad képet, de elemzése a több, sokszor ellentétesen ható tényező folytán elég bonyolult. Ahhoz, hogy a 100 forint összbérrre eső termelési indexe folyamatosan emelkedjék, az egyes állomány-csoportok gazdaságos beralap-felhasználásán felül kifejezésre kell jutni a termékegységre eső órafordítás fokozatos csökkenésének, az egész és tört napi munkaidő-kiesések rendszeres javulásának, a munkanapon belüli gép-állás, anyaghiány, szervezeti hiányosságok felszámolásának, a munkaverseny, a munkamódszerátadás, az újítási mozgalom eredményei, stb. állandó hatásának. Látjuk tehát, hogy e gazdaságossági mutató vizsgálata és annak egyenletes, tervszerű növekedése az üzem egészének munkáját tükrözi.

A statisztikai grafikonok és táblák vezetése, a statisztikai elemzés, a kiértékelés azonban nem öncél. Gyakori a statisztikusnak az a típusa, aki feldolgozza ugyan az adatokat, elvégzi a kiértékelő munkát is, de az eredményeket gondosan őrzi íróasztala fiókjában.

A statisztikának, a statisztikai elemzésnek alá kell támasztania a vállalatvezetést. Segítenie kell a hibák feltárásában, kiküszöbölésében, felszínre kell hoznia az élenjáró kezdeményezéseket, azokat népszerűsíteni kell, tömegmozgalommá kell fejleszteni. A statisztika nyilvánossága tehát döntő része munkájának.

Üzemünk viszonylatában ezt két irányban valósítjuk meg. Vállalati vezetőinket az osztályvezetői értekezleten rendszeresen tájékoztatjuk az elért eredményekről és hiányosságokról és azt alátámasztjuk a megfelelő grafikonokkal és táblázatokkal. Párt és szakszervezeti vezetőinknek ugyancsak rendszeresen beszámolunk az üzem életéről, a statisztikai elemzés eredményeképpen. Másrészt, a műhelyek és az egész üzem teljesítési százalékát, a munkaverseny állását falitáblákon keresztül ismertetjük a dolgozókkal. Hogy mennyire figyelemmel kísérik az őket érintő adatokat, arra jellemző a közelmúltban megtörtént eset, amikor az egyik lakatos elvtárs komoly szemrehányást tett, mert munkaverseny-eredményét helytelenül értékeltük ki. A műhelyek közötti verseny állását is nagy érdeklődéssel figyelik a dolgozók és az elbírálás színvonalának megjavítására már több javaslatot juttattak el a statisztikai csoporthoz. A műhelyek közti verseny kiértékelésének jelenlegi rendszere is a dolgozók javaslatai alapján történik a következőképpen:

1. A műhelyterv teljesítésének százaléka.
2. Bontott terv szerinti tervszerűség százaléka.
3. Súlyponti feladat teljesítése (export, kooperációs szállítás).

4. Igazolatlanul hiányzók százalékaránya.
5. Későnjövők százalékaránya.
6. Versenyvállalást tett dolgozók százalékaránya.

Ugyancsak falitáblán vezetjük élenjáró dolgozóink eredményeit is, felüntetve, hogy éves tervük teljesítésében hányadik hónapnál tartanak.

Pártunk II. Kongresszusa határozatainak tanulmányozása rávezetett bennünket, hogy az előttünk álló feladatok, az 1952. éves előirányzatok teljesítésének egyik döntő feltételét a szűk keresztmetszetek feltárása teremti meg. A szűk keresztmetszeteket műszaki fejlesztéssel, technológiai intézkedésekkel kell kiküszöbölni. A statisztikának tehát egyik súlyponti feladata a műszaki gazdasági mutatók vizsgálata, elemzése, és ennek kapcsán rámutatni a hiányosságok megszüntetésének lehetőségére az adott területen.

Igy sikerült például a kooperációban kapott áramirányító edény szerelésénél fennálló szűk keresztmetszetet kiküszöbölni. A műszaki fejlesztési mutatók elemzésével rámutattunk a saját üzemű gyártás lehetőségére és gazdaságosságára. Felfedtük, hogy lakatos kapacitás van, az esztergapadok kihasználási foka 65%, a hegesztőgépek kihasználási foka 52% egy műszakban, a szerkesztés elkészült az edény rajzaival, s a szükséges anyag is rendelkezésre áll. Javaslatunkra a műszaki osztály utasítást adott május hónaptól a saját üzemű gyártásra. Az utókalkuláció lezajlásával pedig kimutattuk, hogy az új önköltségi ár 15%-kal alacsonyabb a vásárolt értéknél, s az eladási ár is csökkenthető.

A statisztikai elemzés fentvázolt módszerével a vállalatvezetés munkájának kívánunk hathatós segítséget nyújtani ahhoz, hogy üzemünk tervfeladatát a szűk keresztmetszetek feltárásával és kiküszöbölésével, valamint a jó eredmények állandósításával, a gazdaságosság szempontjai szem előtt tartásával teljesítse.

Elengedhetetlen továbbá a helyesen csoportosított adatgyűjtés és mélyreható statisztikai elemzés a tervfeladatok meghatározásához.

A tervbrigádok jó munkájának biztosítéka, hogy részletes és minden területre kiterjedő adatszolgáltatással rendelkezzenek, hogy ennek nyomán a tervfeladatok realitását meg tudják határozni. Tervbrigádunknak rendelkezésére bocsátottuk a műhelyszintre bontott műszaki fejlesztési, termelési, munkaügyi adatokat, felhívtuk a figyelmet az élenjáró dolgozókra, s hogy mivel érik el eredményeiket, s megjelöltük azokat a területeket, ahol a munkát meg kell javítani. Így például Kocsis Imre lakatos vállalásai teljesítésében állandóan élenjár, egy segítséggel dolgozik, az anyagot teljes egészében leszabva előkészíti, mielőtt az összeszereléshez kezd, s kis füzetben fektette fel az egyes műveletek, az egyes fogások sorrendjét. Rámotattunk az átképzős műhely oktatója színvonalának hiányosságaira, hogy nem látják el őket megfelelő munkával, márpedig tervünk jövőévi teljesítése szakmunkásainak képzettségétől nagymértékben függ. A vállalatvezető javaslatunkra az átképzős oktatólétszámot megerősítette.

Tervbrigádok munkájának jó előkészítését bizonyította, hogy dolgozóink számos értékes javaslattal járultak hozzá az 1952. évi terveink elkészítéséhez. Feszített, de teljesíthető tervek, operatív, magasszínvonalú vállalatvezetés a jó statisztikai elemzés velejárói, s ez az iparstatisztikus tevékeny hozzájárulása vállalata munkájához, tervei teljesítéséhez, a szocializmus mielőbbi felépítéséhez.